

RIPP ZOLTÁN

A Fidesz-ideológia és a történelem

A Fidesz legutóbbi kongresszusán bejelentette, hogy elgondolásait vitáiratban tárja a polgárok elé. A legnagyobb kormányzó párt már ellenzéki korában is hasonlóan cselekedett, majd a kormányzását ért bírálatokat elhárítva gyakorta hivatkozott arra, hogy időben tájékoztatták a polgárokat, a nyilvánosság előtt „megvitatták” velük terveiket. Valójában persze nincs könnyű helyzetben, aki venné a fáradságot, hogy a vitáiratban foglaltakkal polemizáljon, hiszen a Fideszen kívüliek kalandos körülmények között juthatnak csak hozzá. A párt internetes honlapja még július elején is csak az ígéretet tartalmazza, miszerint hamarosan közreadják a dokumentumot, jóllehet sokszor hivatkoznak rá, a médiában jelentős teret kapott a hír az egyik programfejezetének megvitatásáról. Szerencsére némi utánjárással azért nem is lehetetlen hozzájutni az iromány egy-egy kéziratos példányához.

Az itt következő írás műfaját tekintve vitáirat a Fidesz vitáiratáról, pontosabban annak egy részéről, a programtéziseket bevezető, mintegy negyven oldal terjedelmű történeti-ideológiai fejtegetésekről. A *történelem főutcáján* címet viselő munka nem a színvonala miatt érdekes a kritikára, arra jószerével legyinteni sem érdemes. Annál inkább indokolja a kritikát a benne foglalt politikai üzenet.

Kísérlet rendszerideológiára

A Fidesz agresszív hatalmi politikája és elszánt ideológiai offenzívája ugyanakkor a folyamatnak egymást feltételező részei. A folyamat a politikai rendszer hatalmi szerkezetének átalakítására irányul, s egyúttal az ennek alátámasztására szolgáló rendszerideológia elfogadtatására szolgál. Egyre nyilvánvalóbb, hogy nem pusztán egy politikai irányzat értékeinek megfelelő kormánypolitika megideologizálása, hanem a rendszer ideológiai alapvetésének megváltoztatása a cél.

A Fidesz tevékenysége e téren sokszorosan hatékonyabb, mint ami a kinevezett-agyontámogatott kurzustörténészek tudományos teljesít-

ményéből következne. Ez a látszólagos ellentmondás rámutat az ideológiától berzenkedő szocialista politikusok ama felfogásának tarthatatlanságára, mely szerint elegendő a „holdudvar” értelmiségének történet- és társadalomtudományi teljesítményére hagyatkozni, ők elháríthatják maguktól a fölösleges ideologizálást. Ha továbbra is így tesznek, a Fidesz kirívóan áltudományos, hamisan historizáló ideológiája gáttalanul terjedhet, mintegy legitimálva a jobboldali „Egységes Párt” tartós berendezkedését a hatalomban. Miért éppen most válik különösen aktuálissá a változtatás? A válaszhoz érdemes tágabb összefüggésben megvizsgálni a Fidesz-vitairat ideológiáját, és feltárni mondanivalója lényegét.

Mindennapi tapasztalat, hogy a Fidesz elszánt ideológiai offenzívát folytat a társadalmi tudat átformálására, s ennek központi eleme a történelemfelfogás gyökeres áthangolása. A vitairat szervesen illeszkedik ebbe a folyamatba. A Fidesz ambiciózus célja az alternatíváltanság képének kialakítása, ennek érdekében próbálja a maga szája íze szerint értelmezett nemzeti és polgári hagyományt egyneműsíteni és a jobboldali kurzushoz kötni. Politikaformálói tisztában vannak azal, hogy csakis az ideológiai uralom megszerzése révén tartósíthatják a felépítésének végső szakaszába érkezett „Egységes Párt” hatalmát. Az Orbán-kormány minden képzeletet felülmúló nyomulása tapasztalható: gőzerővel intézményesíti ideológiai befolyását. Egyelőre felmérni is nehéz, mi zajlik a kultúra, a történettudomány és az oktatás területén, pedig a kártevés, ami itt zajlik, hosszabb távon fontosabb lehet a látványos médiaháborúnál.

Napjaink jobboldali ideológiai offenzívája két szinten folyik. Az egyik a harmadik éve lankadatlanul tartó millenniumünnep neobarokk parádésorozata. A mindent elborító ideológiai dömpingáru terítésének célja a nemzeti hagyomány jobboldaliasítása, egyházasítása és militarizálása. Az offenzíva erejét hézagmentessége adja, olyan „aproságok” töltik ki mindennapjait, mint például az országzászlókampány vagy a rádió déli híradásai előtt harangtörténet gyanánt előadott egyházi propaganda, amelynek során persze sosem mulasztják el az egykori kegyurak iránti hűség hagyományának deklarálását sem. Ebbe a sorba illeszkedett a polgári házasságkötés ügye, a korona Esztergomba kirándultatása vagy éppen a katonahősök kultuszának öku-menikus áldással megfejelt újraélesztése. Az offenzíva célrétege nem a köztársaság öntudatos honpolgára, hanem a „nép”, amelyet éppen megpróbálnak visszaszoktatni a paternalista hatalomgyakorlás sok évszázados hagyományainak elfogadására.

A Fidesznek azonban emellett szüksége van egy másik szintre is, amelynek révén a humán tudományokban, a kultúrában és különösen az oktatásban személyi és ideológiai értelemben is domináns pozíciókat szerezhet, így formálhatja meg a jobboldali kurzus tartós fennmaradásához szükséges társadalmi tudatstruktúrát. A vitairat az ideológiai harcnak ehhez a szintjéhez próbálja megteremteni az elvi alapokat, miközben persze a választási harcban közvetlenül felhasználható tételek is származtathatók belőle. Az ideológia konzervatív jellegéből a történelem átírásának igénye származik, a Fidesz stratégiá-

jából pedig az a törekvés, hogy elméletileg és szociológiailag alátámasszák a polarizációt, levezessék a társadalom két politikai táborra szakításának szükségszerűségét.

A koncepció forrása és alakváltozásai

A vitairat elvi bevezetőjének szellemi atyja (feltehetően a szerzője is) Tellér Gyula Fidesz-ideológus és kormánytanácsadó, akinek többször módosított elméletét újabb átalakítással alkalmassá lehetett tenni a feladat ellátására. Teóriája, amely a társadalom politikai törésvonalait állítja a középpontba, jól illeszthető a polarizációs hatalmi politika igényeihez. A szociológiai szempontok alapján felépített elméletet kiegészíti egy kvázi politikatörténet is, amelynek a valóságos történelemhez kevés köze van ugyan, ám annál rugalmasabban illeszkedik a politikai prekoncepcióhoz. Tellér történelemfelfogása már csak azért is alkalmas a megfelelő konstrukció létrehozására, mert a vizsgálat szempontjait egyetlen tényezőre, a polgárosodásra redukálja. Ennek révén próbál a vitairat olyan látszatot kelteni, mintha a társadalom érdektagoltsága és fejlődési tendenciája is jobboldali többséget tenne természetessé. Mivel a valóságban nem léteznek a jobboldali többség társadalmi alapjai, nincs más megoldás, mint ideologikusan megkonstruálni, akár a történelem átírása árán is.

Érdekes felidézni az eredeti koncepció alakváltozásait. A kilencvenes évek legelején Tellér még az SZDSZ politikusaként fejtette ki elgondolását, amellyel a mikrostruktúrákban továbbélő Kádár-rendszer erőszakos felbontásának politikai stratégiáját kívánta megalapozni. A „megalvadt struktúrák” elmélete szerint a régi rendszer örökségét tovább éltető MSZP, illetve annak a kádárizmust konzerváló bázisa volt a rendszerváltástól remélt pozitív változások legfőbb gátja. A koncepciót az akkori politikai megosztottsághoz kellett illeszteni, ezért aztán 1992-re létrehozta továbbfejlesztett változatát: a „három rész-Magyarországról” szóló teóriát. Így vált alkalmassá arra, hogy ideológiai alapjává váljon a Tölgyessy Péter nevével fémjelzett alternatív szabad demokrata stratégiának.

A helyzetének gyors javulását remélő és a radikális antikommunista harc idején az SZDSZ-hez csatlakozott réteg, amely a maga gyorsabb előrejutásának akadályát szívesen látta a „kommunistákban”, elég erős bázist jelentett ahhoz, hogy az elvi liberalizmus ellen fellázadva vezetőségválasztást érjen el az SZDSZ-ben. A Tellér–Tölgyessy-koncepció nyilvánvalóan szemben állt a szabad demokraták meghatározó politikusainak rendszerelvű antikommunizmusával, amely szerint nem a nagytakarítás hiánya, az őrsváltó elitcsere elmaradása, hanem az intézményi struktúrák átalakításának lassúsága és következtelensége, a szerves átalakulást elősegítő, liberális irányú és rendszerértékű változások elégtelensége, vagyis a jobboldali kormány hibás útvalasztása okozta a bajokat.

A Tölgyessy-féle stratégia szerint a szilárd bázisú polgári közép-

párt megteremtése jobboldali orientációjú politikát kívánt volna meg az SZDSZ-től. A stratégia eszmei alapjául szolgáló eredeti „tellérizmus” azonban az akkori politikai viszonyoknak megfelelően ezt a törekvést csak a kétfrontos harc formájában képviselhette. A „polgári rész-Magyarországot” reprezentáló liberális közép elhatárolódását kívánta meg a fő veszélyt jelentő „késő kádári rész-Magyarországtól”, de kizárta az anakronisztikus magyar jobboldal által megjelenített „rendies rész-Magyarország” dominanciájának elfogadását is.

A „három rész-Magyarország”-ról szóló eredeti koncepció reagált az első választási ciklusban kialakult állapotra, amikor gazdasági és társadalmi feltételek híján látványosan csődöt mondott a helyzet félreértésén alapuló antallista középosztályosító törekvés. A magyar társadalom túlnyomó többsége alig várta, hogy megszabadulhasson a történelmi feladatára alkalmatlannak bizonyult jobboldali kormánytól. A politikai stratégiát megalapozni kívánó koncepcióban tehát határozottan el kellett különíteni a „polgári” és a „rendies” oldalakat. Ennek indokoltságát mutatta, hogy a határokat elmosó és a jobboldal hatalomban maradásával fenyegető Fidesz-stratégia látványosan megbukott.

A Tellér–Tölgyessy-féle koncepcióból levezethető volt az, amire végül a Fidesz vett irányt, vagyis hogy a spontán társadalmi folyamatokba beavatkozva – a liberális elvek felfüggesztése árán is – új elit kiépítésével teremtsen szilárd bázist a „polgári” politikához. A dezintegrált jobboldal választási veresége után azonban nem volt politikai erő ennek a célnak a megvalósításához. A szocialista–szabad demokrata kormány megalakulására a Fidesz azonnali reakciója az „összenövési elmélet” volt. Ezzel megkezdődött az elsasszézás és ennek megideologizálása felé. Az elmélet lényegi mondanivalóját azonban nem adták fel, utólag ezt mutatja, hogy 1996 nyarán a Századvég c. folyóirat (egyik szerkesztője Stumpf István, ma a kancellária vezetője) újraközölte Tellér Gyula 1992-es írását a három rész-Magyarországról.

Felvetődhet a kérdés, hogy vajon miért csak most, a Fidesz aktuális programdokumentumában jelent meg kifejtett formában a tellérizmus új változata, a „rész-Magyarországok” létre épülő koncepció bipolarizálása? A válasz kézenfekvő: csak az után volt érdemes előállni vele, hogy a társadalmi törésvonalak elmélyítése révén a politika megteremtette a kétosztatúság szilárd alapjait.

A folyamat kezdetén a fideszeseknek két értelemben is el kellett sajátítaniuk a jobboldali ideológiát. Először is meg kellett tanulniuk és úton-útfélen fel kellett mondaniuk a korábban avítnak és retrográdnak ítélt magyar jobboldal leckéjét, amíg hihetővé válik a fordulat komolysága (ha az őszintesége nem is). Ebben az időben az ideológia megjelenési formája nem volt más, mint szimpla átállás a „rendies Magyarország” oldalára. (A siker áraként a Fidesz-politikusok arczdülés nélkül túrték a leleplezést korábban hangoztatott elveik feladása miatt.) Másfelől el kellett sajátítaniuk a jobboldaliságot az eltulajdonítás értelmében is, hogy a Fidesz lehessen a mindenféle jobboldaliság

befogadására képes domináns pólusképző erő. A kívülről jöttek meggyőződésnélküliségével egyfajta „generálideológiává” egyesítették mindazt, amit a jobboldalon találtak. A jobboldal ideologikus egyesítése azonban csak a feladat könnyebb része volt, ezt ki kellett egészíteniük az érdekalapon létrehozott bázissal. A választási győzelemhez olyan ígéretre is szükség volt, amelyek megragadják a jobboldali ideológia iránt közömbös, kevésbé vagy egyáltalán nem fogékony emberek tömegeit.

A „több mint kormányváltás” ideologikus megalapozását A polgári Magyarországért című, 1996-os vitairat – jelentős részben Tellér Gyula munkája – végezte el, továbbfejlesztve a megalvadt struktúrák elméletét. A Fidesz politikájában ekkor még jórészt külön szálon futott az érdekalapú „polgári” és a tradicionális jobboldaliság iránt ideológiailag-érzelmileg elkötelezett választók meggyőzése. Az 1998-as választások idején a Fidesz-ideológiában még szükségképpen szervesen keveredtek a rendies hagyományokat követő keresztény-nemzeti, illetve a dinamikus, jövőbe tekintő Magyarország képéhez tartozó elemek. A hatalmi változás igénye és a Fideszbe vetett – egymástól nagyon különböző tartalmú – remények elegye tartotta össze a heterogén tábor.

Kormányra jutását követően a Fidesz az erőszakos polarizációs politikai gyakorlat, valamint az érdekérvényesítés lehetősége – illetve annak illúziója – révén összekovácsolta a különböző indíttatású híveket. Az újabb választási győzelemhez és a tartós berendezkedéshez azonban ez kevés: koherens ideológiára is szükségük van, mégpedig olyanra, amely nem egyszerűen a Fidesz politikáját indokolja meg, hanem a „több mint kormányváltással” létrehozott egész Fidesz-rendszert legitimálja. Az ideológiában most kell végigvinniük azt az egyesítést, amelyet a polarizációs politikával létrehozott jobboldali tábor összetartása, illetve növelése megkíván. A tellérizmus újabb módosulásával létrehozott jelenlegi vitairat erre a feladatra vállalkozik. A siker előfeltétele, a jövő birtokbavételéhez vezető út első lépcsője a történelem átértékelése, mégpedig a pártpolitika szempontjainak megfelelően, ahogyan azt Schmidt Mária főtanácsadó dicséretes nyíltsággal ki is szokta nyilvánítani.

A Fidesz-vitairat történeti részének legfőbb jellemzője, hogy nincs benne valóságos történelem, hiányzik belőle a kifejtett történet. A szerző szabadon ugrál a korszakok között, mellőzi a folyamatelmélet és a történelmi körülmények vizsgálatát, így csoportosítja céljainak megfelelően a ténytérképeket. Ezáltal próbálja meggyőzően tálalni azokat a történeti folyamatból kiragadott részelemzéseket, amelyeknek persze akadnak helytálló momentumai. A tudományoskodó fogalomhasználat ellenére már az alkalmazott módszer leleplezi az iromány áltudományosságát.

A vitairat feltűnő nagyvonalúsággal mellőzi a korábban „rendies rész-Magyarországnak” nevezett hagyomány problémáját. A Horthy-korszak elemzésével nem foglalkozik, mintegy evidenciaként pozitív polgári hagyománnyá avatja a keresztény-nemzeti kurzust. Egyszerűen átlép az úri Magyarországba oltott kapitalizmus visszataszító

jegyein, a torz társadalomszerkezeten, a hatalom autoriter jellegén, az egész kurzus avíttóságán, igazságtalanságain és főleg katasztrofális végkimenetelén.

Ezek után természetes, hogy szóba sem jöhet a széles értelemben vett magyar progresszió hagyományának vállalása, éppen ellenkezőleg, „antipolgári” mivoltában nem kétséges e tradíció negatív megítélése.

A „polgári Magyarországról” persze folyvást kiderül, hogy nem társadalmi, hanem politikai kategória, hiszen a dokumentum differenciálatlan csoportnak fogja fel, és abszurd módon önálló politikai cselekvést folytató entitássá minősíti. Ezáltal tudja például a „polgári Magyarország” nevű valami csinálni (sic!) az 1956-os forradalmat. A vitairat szerzője mellőzi a „polgári Magyarország” konkrét politikai megjelenési formájának meghatározását, így nem kell az egyes pártok, politikusok tetteivel és igazi arcával szembenéznie, fölösleges a valóságos történelem „lényegtelen” tényezőivel bíbelődnie. Nem csoda, hogy a történelmi tényekre fittyet hányva minden további nélkül egyszerűen polgárivá stilizálja az '56-os forradalmat, bár sosem tudjuk meg, hogy a forradalmat „csináló” polgári Magyarországot ki reprezentálja: Pongrácz Gergely, Mindszenty József, Németh László vagy netán Zajgóvári Károly? Csak abban lehetünk biztosak, hogy Nagy Imrének és hasonszórú társainak „coki”.

Módszer és történelemszemlélet

A „polgári Magyarország” többséggé minősítése – illetve e többség visszavezetése a keresztény-nemzeti hagyományra – azáltal lehetséges, hogy a vitairat az 1945 előtti állapotok megítélését kiterjeszti 1947-ig, mintha nem lett volna éles történelmi cezúra. Úgy tesz, mintha a korábbiakhoz képest szerves fejlődés valósult volna meg, mintha a változások a Horthy-korszak polgári társadalmának kiteljesítését hozták volna. Csupán a polgárosodás tovább javuló feltételeivel egészíti ki a korábbi korszak képét, arra utalva, hogy ekkor tömegesen jelenhettek meg „polgári ambíciójú” emberek. Tényként jelenti ki, hogy az 1947 előtti társadalom háromötödét-kétharmadát a polgárság tette ki. Nem értékeli az 1945-ös radikális fordulatot, annak indokoltságát, jellegét és társadalmi hatását. Bibó Istvánnak az eltorzult magyar alkatról és a zsákutcás magyar történelemről szóló fejtegetései már nem váltanak ki semmilyen reflexiót az egykori Bibó-kollégistákból, a probléma sem létezik számukra; ezáltal lehetséges a zsákutca egyenes folytatásaként elképzelni a „főutcát”.

A vitairat szorosan egymásba kívánja fonni a Fidesz-ideológia korábban külön futó két szálát, a keresztény-nemzeti tradíciót és a modern polgáriság képét, hamis historizálással próbálja elérni, hogy a mai jobboldal „Egységes Pártja” a valóságban nem létező polgári-nemzeti hagyomány letéteményeseként jelenjen meg.

A Kádár-kori polgár

A Fidesz új ideológiai alapvetésének merész újítása, hogy nemcsak a jobboldal törzsközönségét és a nemzeti érzelmekkel befolyásolható bizonytalan választót kívánja megszólítani, hanem a Kádár-korszak emberét is. Természetesen olyan módon, hogy egyúttal szembe is fordítsa a kádárizmussal. A módszer egyszerű: olyan történelmet konstruál, amelyben a kádárizmusról mindenestül leválik a kádárizmus teljesítménye. Minden pozitívum az önmagát szabaddá tevő felelős polgár műve, a politika legfeljebb a kényszereknek engedett.

A „polgárság alatti” rétegek felemelkedése nem foglalkoztatja a szerzőt, inkább parttalanná teszi a polgár fogalmát, úgy is, hogy a polgárosodás pusztá ambícióját avatja viszonyítási ponttá a társadalomtörténeti folyamatban. Az eljárás sikere szinte garantált, hiszen vele szemben a korszak teljes és valóság-hű bemutatásának igényére rá lehet sütni a kádárizmus apológiájának bélyegét. Áruzkodó, hogy a mozgástér-probléma felületes kezelése is ehhez a törekvéshez igazodik.

A történelmi visszatekintés sarokpontja a Kádár-korszak társadalmá, illetve annak sajátos hatalmi-politikai interpretációja. A dokumentum a Kádár-korszakkal kapcsolatos szociológiai-politológiai közhelyekből, sztereotípiákból építkezik, mindenekeelőtt a pártállami elite és az ún. „felemás polgárosodásra” vonatkozó megállapításokra. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy a valóságos társadalomtörténetre építene, hiszen kizárólag az érdekli, hogy politikai szereplőként be tudja-e sorolni az általa kreált társadalomrészeket a koncepciója alátámasztásához megfelelő helyre. A Kádár-kori középosztályt látványosan szociológiai szempontok szerint, rétegspecifikusan is vizsgálja, valójában a célja az, hogy politikai kategóriaként kezelve homogenizálja, s utólag a hatalommal szembeni kvázi ellenzéki tevékenység gyanánt hitelesítse polgárosodási törekvését.

A vitairat másik célja, hogy a rendszerváltozás során támadt bajok okozójaként a misztifikált Kádár-kori elit hatalmának átmentése-konvertálása jelenjen meg. Ennek érdekében kívánja diszkreditálni a hivatalosság összes résztvevőjét, miközben a Kádár-korszak politikai tagoltságát elemzi. A szerzőnek láthatóan ez a kedvenc témája, kulcskérdésnek tartja, hogy meggyőző képet fessen róla, fel is vonultatja a témára vonatkozó történeti-szociológiai irodalom ismert megállapításait. Mégis éppen itt jut feloldhatatlan ellentmondásokhoz.

A szerző a kádári centrumpolitika és az érdekbeszámítósós működésmód jól ismert jelenségeiből kvázi többpártrendszer létrehozását követeltet, sőt egy alcímbe ezt a valódi többpártrendszer szocialista előzményeként minősíti. Valójában azonban nem tudja rászárni magát, hogy jelentős tényezőként vegye számba ezt a fajta politikai tagoltságot, amiből az következne, hogy a politika szereplői közül némelyeknek mégiscsak akadt valami szerepük a Kádár-korszak pozitívumait ítélt fejleményeiben. Mikor a szerző észbe kap, hogy ez így nem lesz jó, rögtön ki is esik szerepéből, és a tudományoskodó fejtegetések stílusából kilépve a „király fellegvára alatti mezőn összezsugoruló lovag-

bandériumok fakardos–tompá lándzsás tornája” hasonlattal zárja le az egykori politikai tényezők magatartásának jellemzését.

A Kádár-kori polgár rehabilitációja megtörténik. Egyértelmű politikai üzenetet hordoz tevékenységének elismerése, amely a politika ellenében kikényszerített polgárosodáshoz vezetett: nekik sem lehet közülük a szocialistákhoz, akik polgárosodás akadályozóinak örökségét folytatják.

A polarizáció

A vitairatnak meg kell oldania azt a feladatot is, hogy a kétpólusú politikai képlethez igazítsa az egységes jobboldal kétféle ellenfelének megítélését, amit a hármas tagolódásból kiinduló Tellér-féle koncepció módosítása révén próbál elérni. A tellérizmus éppen érvényes formája szerint a triásznak most a következők a részei: a polgári Magyarország, a szocializmus, valamint a Harmadikok névvel illetett csoport, a mai szabad demokraták. Ez utóbbiakat azért említi ilyen ideológiamentes néven, mert szerinte eszméiket a hatalmi szempontokat követve szabadon cserélgetik – a polgári radikalizmustól, a leninizmuson, sztálinizmuson és trockizmuson át a neoliberalizmusig és a globalizmusig.

A vitairat egész történelmi bevezetése arra szolgál, hogy kellően megalapozza ezt a konstrukciót. A szerző, hogy a „rész-Magyarországok” harcának jelentőségét igazolja, az utóbbi évtizedek politikatörténetét sematikusán a triász elemeinek viszonyaként írja le. Ezáltal jut olyan magasröptű megállapításokra, mint például hogy 1945 után a rákosista szocialisták és az éppen intranzigens szélsőbalos Harmadikok együtt tiporták el a polgári oldalt; hogy 1956-ban a polgári Magyarország a két másik csoport hatalmi beháborúját kihasználva kerekedett felül; hogy 1956 után a kádáristává szelídült sztálinizmus egyszerre büntette meg a másik kettőt – és így tovább.

Az ezen az elképesztő színvonalon fabrikált képletek egyáltalán nem alkalmasak ugyan az egyes történelmi szakaszok lényegének megvilágítására, de annál inkább alkalmasak valami egyébre. Kiderül, hogy minden rossz jelenség a szocializmus világához sorolt „bandériumok” szövetségének műve, és a gáncstalan lovagokból álló „polgári Magyarországgal” szemben érvényesült. Kiderül továbbá, hogy a szerző gyűlöletének kiemelt tárgya a Harmadikokat képviselő SZDSZ.

A végletekig leegyszerűsített konstrukció azt eredményezi, hogy a rendszerváltozás időszakát jellemezve a társadalom változó politikai törésvonalainak komoly tényezői fel sem vetődhetnek. A vitairat rámutat, hogy „a polgári Magyarország érdekkifejezésének ellátására erőteljes társadalmi tagoltságának és a szocializmus előtti politikai tradícióinak megfelelően a rendszerváltozás során már eleve több párt szerveződött”, amelyeket eleinte többé-kevésbé egyben tartott a „szo-

cialista politikai vertikum legyőzésére irányuló érdek és bizonyos eszmei-ideológiai közösség”.

A vitairat tehát a rendszerváltozás „polgári” konglomerátumának integráns részévé minősíti az állítólag 1947-ig virulens polgári társadalom utóderőit, illetve az azok érdekkifejezésére a rendszerváltás idején megalakult valamennyi szervezetet, amelyek elhatárolhatók a szocialista oldaltól. Úgy véli, ebből a csoportból szakadt ki azután az SZDSZ. Az 1990–1998-as időszakot egyébként a „polgári Magyarország” dezintegrációjaként mutatja be, amely a belső konfliktusok nyomán következett be. Szubjektív hibákra, sőt beépített ügynökök bomlasztó tevékenységére vezeti vissza az első ciklus kudarcát. Mindössze annyi kritikát enged meg magának, hogy „az MDF és a tradicionális polgári pártok eleinte túlságosan erősen kötődtek a közelebbi és távolabbi múlthoz, ezért kevésbé koncentráltak az adott helyzet igényeire és parancsaira”. Ez maradt az eredeti tellérizmusnak a rendies rész-Magyarországról alkotott képéből, de még ezt a hibát is a szocializmusra keni a polgári Magyarország elitjében az 1940-es és 1950-es években végzett pusztításra utalva.

A „szocialista rész-Magyarország” valóságos társadalmi érdeképviseleti funkciója természetesen föl sem merül. Kizárólag mint a „lovagbandériumok” múltban kiépült és mindenre kiterjedő kapcsolati hálója, illetve az azt működtető káderek szerveződése jelenik meg, ráadásul összefonódva bűnözői körökkel. Az 1997 óta tartó gazdasági növekedést megalapozó stabilizációs politikát a vitairat egyszerűen annak a törekvésnek tudja be, amellyel meg akarták teremteni a feltételeit „a saját érdekű klientúra-építő és hatalommegrögzítő politikai szerkezetek” beépítésének az Antall-kormány időszakában kiépített intézményi keretek közé. Természetesen egyetlen elismerő szó sem illeti a Horn-kormányt, amelynek e szerint nemcsak fölöslegesek voltak stabilizációs és modernizációs erőfeszítései, hanem kifejezetten kártékonyak is, sőt, egész tevékenységük társadalomellenesnek minősül.

Nem járnak jobban az értékeléssel az „éppen monetarista Harmadikok” sem, akiket egyenesen azzal vádol a vitairat, hogy az első két kormányzati ciklusban „erőteljes törekvésük volt a talpra álló polgári Magyarország csoportjai tulajdonszerzésének akadályozása”. Ezt természetesen összhangba állítják azzal a törekvéssel, hogy a nemzet „mint társadalomszervezési elv és sajátos társadalmi entitás” megszűnéséhez hozzájáruljanak.

Röviden szólva úgy állítja be a szocialisták és liberálisok kormányzati tevékenységét, illetve mai törekvéseit, mint a polgárosodást akadályozó, a szerves nemzeti társadalomfejlődést gátló tényezőket. A vitairat természetesen minden olyan vádat felemlít, amely az elmúlt években a baloldal diszkreditálására megjelent, beleértve a hetet-havat összehordó Tellér-féle Fehér könyv „ügylistáját” is. Ezzel próbálja kriminalizálni a Horn-kormány, illetve misztifikált klientúrája egész tevékenységét.

A baloldalt és a liberálisokat ért, unásig ismert vádaknál lényegesen fontosabb a tellérizmus új szakaszának már jelzett sajátossága: deklaratív is megszűnik a rendies jobboldaliság mint önálló „rész-

Magyarország" létének feltevése, és így a kritikája is. Minden külön értesítés helyett egyszerre nemzeti és polgári integrációvá alakul. A tovább élő múlt korábban még retrográdként bírált erői varázsütésre a jövő hiteles képviselői lettek.

A kiközösített idő helyretolói természetesen a fideszesek, akiknek átállítását a jobboldalhoz, elveik megszüntetését, eredetileg hangoztatott nézeteik totális megtagadását a dokumentum „tisztulási” folyamatként üdvözli, melynek révén újraintegrálták a nemzeti és polgári tábort. A további fejtegetésekben már nemigen találunk újdonságot, azok a polarizált viszonyoknak megfelelően a „két Magyarország” szembenállásának koncepcióját támasztják alá. A polgári Magyarország kialakulását eredményező folyamat csúcán természetesen a Fidesz áll, amely immár tudatosan teljesíti be a két évszázados nagy célt.

Talán nem is meglepő, hogy a Fidesz-ideológia kulcskérdését jelentő polgárság-definíció a vitairatnak talán még a többinél is gyöngébb része. Itt aztán tényleg összehord minden jót és szépet annak érdekében, hogy ezt a sajátos kategóriát mint a „szocializmus típusemberével” szemben álló valamit határozza meg, de egy tapodtat sem jut tovább, mint az 1996-os vitairat ugyancsak amorf, parttalan polgárság-meghatározása. Olyan magasröptű megállapítások olvashatók, mint például: „A polgár nemcsak munkaereje piaci áruba bocsátásából él, hanem valamilyen felhalmozott tőkéből is... A polgár ily módon mindenekelőtt egzisztenciális kategória. Tőkéje, tudása hasznosításához az emberek – vásárlók, fogyasztók, kliensek, páciensek, munkatársak – viszonylag széles körével érintkezik, ami sajátos emberismerethez és emberszemlélethez, társadalomismerethez vezet. Ha nem önálló vállalkozóként, hanem szervezetben (munkásként, alkalmazottként, tisztviselőként) keresi a kenyerét, a szervezeti élet csínjával bínjával igyekszik tisztában lenni, s ez ad számára megfelelő tudást. Mindez különleges viszonyt teremt a polgár és a szűkebb és tágabb közösségei: a szakmája, a szülő- vagy lakóhelye, a hozzá hasonlóan gondolkodók között. A polgár a versengés mellett az érdekvédő összefogásra, a közösségalkotásra is törekszik. Egyáltalán: a polgárnak van közössége, van országa, nemzete, van történelme és vannak hagyományai, s ettől nem engedi magát eltántorítani.” És így tovább, amíg megtudjuk, hogy a polgár „sajátos szellemiség és sajátos erkölcsiség, sajátos életvitel és életmód hordozója”. Ki ne szeretne ilyen sajátos ember, a Fidesz-Magyarország polgára lenni, akár csak egy olyan polgárjelölt, akit a polgárlét hív „egy magasabb életminőségbe, intenzívebb emberségbe való belépésre”?!

A már-már olvashatatlanul dagályossá váló, moralizálásba fulladó szöveg végül visszatér a történelem gyökeres átértékelésének követeléséhez: „Történelmünket a szocializmus negyven-egynehány esztendeje alatt külső hatalmak, illetve azokat kiszolgáló szűk hazai érdekcsoportok a maguk eszmei érdekeinek megfelelően interpretálták, egyebek közt a polgárság szerepét eltorzították vagy eltüntették, a forradalmak, a baloldaliság szerepét túlértékelték. Újabb történelmünk legfontosabb eseményével, az 1956-os forradalommal és szabadságharcával kapcsolatban pedig olyan agresszív interpretációs tö-

rekvések működnek igen hangosan, mintha az a szocializmus megjavítása érdekében kitört és megvívott, végső soron »szocialista« forradalom lett volna, nem pedig az, ami ténylegesen volt: a kommunista uralom megdöntésére, a kommunistákat hatalmon tartó szovjet megszállók kiűzésére, az 1947 előtti polgári demokrácia és polgári Magyarország helyreállítására kirobbant forradalom és szabadságharc. A rendszerváltozás fontos kérdése a kommunizmus ilyen értelmű szellemi utóvédharcának leszerelése.”

A vitairat alapján nem kétséges, hogy a Fidesz történelem-átíratási instrukciója mit jelent. Gyakorlati politikája alapján pedig szemernyi kétség sem lehet az iránt, hogy saját szemlélete hivatalossá tételét mindenféle tétovázás nélkül meg fogja valósítani a rendelkezésére álló hatalmi eszközökkel. Szellemi eszköze, versenyképes tudományos kapacitása ugyanis, amint azt a vitairat világosan mutatja, nincsen hozzá. Éppen ezért a gyöngécske színvonalú történelemhamisítás is elérheti célját, amennyiben a baloldal nem ismeri fel, hogy tarthatatlan az ideológiától való tartózkodás álláspontja, s hogy a nagypolitika szintjén is vállalnia kell az ideológiai vitát. Mindenekelőtt saját álláspontja határozott megjelenítésével.

(Az írásnak egy némileg rövidebb változata megjelent a Népszabadság 2001. június 23-i számában.)